

Osebnost vzgojitelja z vidika logoterapije

ZDENKA ZALOKAR DIVJAK

POVZETEK

Raziskava temelji na teoretičnih izhodiščih eksistencialne analize oziroma logoterapije, katere avtor je Viktor E. Frankl. V raziskavi smo želeli ugotoviti, v kolikšni meri je življenje vzgojiteljic izpolnjeno z življenjskim smislom in pomeni po tej strani dobro osnovo za duševno zdravje, pozitivni odnos do življenja in smiselno orientacijo, ki prinaša eksistencialno varnost, ali pa je na drugi strani ogroženo in vodi do eksistencialne frustracije, eksistencialnega vakuuma, vse do brezsmiselnega življenja.

V prvem delu empirične raziskave smo ugotavljali strukturo spremenljivk, ki merijo občutja življenjske smiselnosti in nekatere druge relevantne osebnostne spremenljivke. Poleg tega smo skušali s pomočjo ustreznih statističnih analiz ugotavljati tudi razlike, do katerih pride zaradi logoterapevtske obravnave. Naslednje vprašanje, ki nas je zanimalo, je bila povezava logo-testa in njegovih postavk s populacijo eksperimentalnih skupin, s starostjo in stopnjo izobrazbe. Vse omenjene povezave so statistično pomembne. Drugi del raziskave je prikazal petletno logoterapevtsko obravnavo.

Namen dela skupine - uresničiti možnosti smiselne preventivne obravnave v orientaciji življenjskega sloga - je gotovo dosežen. V mislih moramo imeti samo število otrok, ki gredo "skozi roke" vsake vzgojiteljice.

SUMMARY

PRE-SCHOOL TEACHERS PERSONALITY FROM THE VIEWPOINT OF LOGOTHERAPY

The research is based on the theoretical starting point of existential analysis, resp. logotherapy, the author of which is Viktor E. Frankl. With this research we wanted to find out to what extent the meaning of the life of pre-school teachers is fulfilled. The fulfilment of this meaning is a good basis for the mental health, positive relations towards life, and a meaningful orientation which brings existential security or, by contrast life is endangered, which leads to existential frustration, an "existential vacuum", and in the end to a life without meaning.

In the first part of the empirical research we tried to define the structure of variables that measure the feelings of the meaning of life, as well as some other relevant personality variables. We also tried, with the help of corresponding statistic analyses, to define the differences which appear due to the logotherapeutical treatment. The next question we were interested in was connection of the Logo-test and its items with the experimental population groups, their age and educational level. All these connections are statistically important. In the second part of the research a five-year logotherapeutical treatment is described.

The intention of the group's work - to realize the possibilities of meaningful preventive treatment within life style - has certainly been achieved. We have to think only about the number of children that "go through the hands" of a teacher.

1. KAJ JE LOGOTERAPIJA?

1.1. UVOD

Logoterapija je *tretja dunajska psihoterapevtska šola*, ki prihaja za Freudovo psihoanalizo in Adlerjevo individualno psihoterapijo. Viktor E. Frankl se je že zelo zgodaj, že kot otrok in kot študent, vpraševal o smislu življenja.

S svojimi odgovori se je odzval na determinizem Freudove psihoanalitične teorije, ki pojmuje človekovo ravnanje predvsem kot rezultat nagonov, instinktov ter nezavednih iz njih izvirajočih motivov. Freud je odprl široko področje človekove podzvesti. Ugotovil je, da človek lahko zboli, kadar se mu zablokira psihična dimenzija (Fabry, 1979).

Frankl imenuje svojo logoterapijo dopolnjujoča psihoterapija, saj temelji na biofizični in psihični dimenziji, sama pa se posebej posveča specifično človeški, to je duhovni dimenziji. Na človeka torej gleda celostno, z vidika vseh treh dimenzij. Duhovno dimenzijo Frankl poimenuje tudi noogeno po grški besedi *noos* = duh. Sem sodi vse, kar je specifično človeškega: volja do smisla, ideje in ideali, kreativnost, imaginacija, odgovornost, transcendenca, skratka celotno polje človekove svobode (Bulka, Reuven, 1979).

Logoterapija (Fabry, 1988) kot terapevtska tehnika je urejanje motenj na področju človekove težnje po smiselnosti življenja. *Logos* (gr.) pomeni namreč tudi smisel. Po Franklu (1977) osnovna človekova motivacija ni težnja k užitku, moči, materialnim dobrinam in podobnem - je težnja po smiselnosti.

Današnja logoterapevtska spoznanja (Fabry, 1988) zajemajo naslednja področja:

1. antropološko teorijo gledanja na človeka
2. vzgojno-preventivna spoznanja in tehnike
3. terapevtske metode za urejanje motenj
4. teorijo in metode za duhovno kljubovanje nespremenljivi tragiki v življenju (trpljenje, krivda, smrt)

Logoterapija (Frankl, 1985a) izhaja iz osnovne antropološke postavke, da je človek relativno svobodno in s tem odgovorno bitje. Usmerjena je v pomoč človeku, da se tega zave in to v življenju tudi uresniči.

Eksistencialna analiza (Frankl, 1985b) ne odgovarja na vprašanja, katera se nanašajo na vrednostne skale ali stopnjevanje vrednot. Bistveno za eksistencialno analizo je pripeljati človeka do radikalnega doživljanja odgovornosti. Njena naloga je privedi človeka do tega, da samostojno iz lastno osveščene odgovornosti prodre do svojih nalog in najde edinstven in neponovljiv smisel v svoji konkretni situaciji.

Danes pa je volja do smisla pogosto frustrirana. Logoterapija (Frankl, 1971-1986) govori o eksistencialni frustraciji. Ljudje s to motnjo govorijo o občutkih brezsmiselnosti in notranji praznini. Logoterapija imenuje to motnjo *eksistencialni vakuum* oziroma *bivanjska praznina*. V primerih, pri katerih se eksistencialna frustracija odraža v nevrotičnih simptomih, govorimo o tipu nevroze, ki jo je Frankl poimenoval noogena nevroza. Crumbaugh in Maholick (1972), direktorja enega od logoterapevtskih centrov v ZDA, sta empirično verificirala noogeno nevrozo. Avtorja navajata rezultate statističnih raziskav, do katerih so prišli Werner v Londonu, Langen in Volhard v Tübingenu (1985), Prilliv v Worcestru, Niebauer na Dunaju, E. Lukas (1986b) v Münchnu,

Popielski v Lublinu itd. Njihove ugotovitve se ujemajo, da odpade na noogene nevroze 20% vseh nevroz.

1.2. VOLJA DO SMISLA

Glavna človekova značilnost je po Franklovem mnenju (1981) torej volja do smisla. Ta ni niti potreba niti gon, ki bi ga človek poskušal zadovoljiti z namenom, da doseže homeostazo, temveč je trajno delujoča usmeritev. Človeku pomeni najvišjo izpolnitev življenja, v skrajnih razmerah pa pripomore k obstanku. To je izkusil tudi avtor sam, ko so ga nacisti odpeljali v Auschwitz in nato v Dachau. Opazil je, da so grozote koncentracijskega taborišča preživeli predvsem tisti, ki so bili usmerjeni na nek smisel, na nekoga ali nekaj, kar je presegalo njih same. Človek ni popolnoma odvisen od okoliščin in determiniran, ampak se bolj sam odloča, ali se vda v okoliščine ali pa se jim postavi po robu. Človek določa samega sebe. Ni res, da človek kar preprosto obstaja, ampak vedno odloča, kakšen bo njegov obstoj, kaj bo sam postal v naslednjem trenutku. Ena od glavnih značilnosti človeškega obstoja je zmožnost, da se dvignemo nad te okoliščine in jih presežemo. Enako človek nazadnje preseže samega sebe; človeško bitje je samopresežno bitje. Smisel življenja je po Franklu nujno usmerjen v transcendenco, ki je lahko religiozna ali pa kake druge narave: npr. odgovornost do družbe, človeštva ali ljubljene osebe.

Ko govori o smislu življenja, Frankl ne misli kake abstraktne filozofije, temveč ga obravnava kot doživljajsko kategorijo, ki pa ima tudi objektivne osnove.

Smisel življenja je vedno konkreten in se nanaša na specifično osebo v določenih življenjskih razmerah. Lahko govorimo o življenjskem poslanstvu, ki ga ima vsak človek. Vsak človek je edinstven in enkrat in živi v enkratnem zgodovinskem kontekstu, zato ima tudi posebne možnosti in zahteve, ki so namenjene ravno njemu. Tudi možnost, da nekaj storimo v zvezi z določeno situacijo, je edinstvena. Če je ne izkoristimo za osmišljanje življenja, jo izgubimo za vedno. Smisel tudi ni dosežen enkrat za vselej, temveč se neprestano spreminja v skladu s situacijo. Ne moremo ga podeljevati stvarjem po lastni izbiri ali si ga izmisliti, temveč ga lahko samo najdemo.

Frankl pravi (1985b), da človek uspeva le, če odkriva svoje življenjske naloge, propada pa, če si postavlja cilje samovoljno in ločeno od celotne resničnosti. Resničnost postavlja pred človeka naloge in je zanj izziv, medtem ko ima njegovo življenje značaj spoznavanja nalog in ustvarjalnih odgovorov. Za konkretnimi nalogami so vrednote, te pa vlečejo same s svojo objektivno vrednostjo, zato je človekova energija po naravi usmerjena navzven, ne sama nase. Človek uresničuje samega sebe le, če se usmeri na nekoga in na nekaj, kar je njegova vest odkrila kot smisel. Ko se posveča temu, presega samega sebe, s tem pa se uresničuje sam kot človek in kulturno dograjuje resničnost.

2. METODA

2.1. DEFINICIJA PROBLEMA

2.1.1. Prvi del empirične raziskave

V raziskavi želimo ugotoviti, v kolikšni meri je življenje vzgojiteljic izpolnjeno z življenjskim smislom in pomeni po tej strani dobro osnovo za duševno zdravje, pozitiven odnos do življenja, smiselno orientacijo, ki prinaša eksistencialno varnost, ali pa je na drugi strani ogroženo in vodi do eksistencialne frustracije, *bivanjske praznine*, vse do brezsmiselnega življenja in noogenih nevroz.

a) V sklopu Franklove eksistencialne analize želimo izmeriti strukturno-multivari-

antno analizo spremenljivk, ki merijo občutja življenjske smiselnosti in nekaterih drugih relevantnih osebnostnih spremenljivk. Od tega pričakujemo vpogled v notranjo strukturo omenjenih spremenljivk in strukturo njihovih medsebojnih zvez in odnosov.

b) S tem želimo še posebej ugotoviti odvisnost različnih vidikov življenjskega smisla od pomembnejših osebnostnih dejavnikov, kot so: starost, socialno-ekonomski položaj, osebnostne poteze itd. Odvisnosti od spola ni bilo mogoče ugotavljati, ker je vzorec sestavljen samo iz oseb ženskega spola.

2.1.2. Drugi del empirične raziskave

Drugi del raziskave se nanaša na možnosti preventive v orientaciji življenjskega sloga in prikazu petletnega logoterapevtskega dela skupine vzgojiteljic z izdelano metodologijo biblioterapije.

Skupina je nastala iz potreb vzgojiteljic, ki niso bile zadovoljne s svojim poklicnim delom zaradi občutkov praznine, nezadovoljstva z osebnim življenjem, ali pa so želele napredovati v svoji osebnostni rasti.

a) V drugem delu empirične raziskave želimo natančno določiti osebnostne vidike občutij življenjske smiselnosti pri skupini vzgojiteljic, ki je bila vključena v logoterapevtsko delo, v primerjavi s skupino, ki ni bila vključena v to obravnavo.

b) Ker je za dosledno eksperimentalni načrt ta vzorec premajhen in bi prišli do premalo signifikantnih podatkov, bo v tej analizi uporabljen kvalitativno klinično-psihološki pristop.

2.2. INSTRUMENTI

V raziskavi smo uporabili:

- za merjenje občutij življenjskega smisla - Logo-test
- za merjenje občutij smisla v danem trenutku - PIL test
- spise in utrinke članov skupine ob prebranih knjigah
- spise članov skupine, ki se nanašajo na osebno življenje in poklicno delo
- lastne zapiske sestankov skupine

2.2.1. Logo-test

2.2.1.1. Naloga logo-testa:

Ko so logo-test razvijali na Inštitutu za eksperimentalno in uporabno psihologijo Univerze na Dunaju pod vodstvom Giselerha Guttmanna, so postavili naslednje zahteve:

1) Razlikoval naj bi med psihično zdravimi in psihično obolelimi osebami in omogočil zanesljive izjave o njihovih usmeritvah k smislu.

2) Pri psihično bolnih osebah naj bi nastopila večja razpršitev testnih rezultatov kot pri psihično zdravih osebah. To bi pomenilo, da je variacijska širina pozitivnih in negativnih pristopov k bolezni dovolj velika, da kljub bolezni dopušča tudi dobro izpolnitev *notranjega smisla*.

3) Na podlagi testnih rezultatov bi morali določiti *Cut-Off* točko, glede na katero bi lahko diagnosticirali intenziteto morebitne noogene problematike.

4) Test naj bi bil kljub njegovemu heterogenemu podtestu enodimenzionalen in homogen glede na spol.

V predloženi obliki logo-test odgovarja vsem tem zahtevnostnim kriterijem in ni postal le namensko orodje za logoterapevtsko prakso, temveč postopek, ki ga radi uporabljajo tudi logoterapevtsko nešolani svetovalci in diagnostiki, da lahko ocenijo, če v

posameznem primeru zadoščajo navadne psihološke metode, ali je kljub temu potrebno biti dodatno pozoren na vprašanje smisla. Nihče, ki ima socialni poklic in nosi odgovornost za ostale, si ne more več privoščiti, da bi izvzel noogeno komponento.

2.2.1.2. Nastanek logo-testa

Logo-test so razvili v okviru disertacije v letih 1969-1971 na Inštitutu za eksperimentalno in uporabno psihologijo Univerze na Dunaju pod vodstvom Giselhera Guttmanna. Cilj disertacije je bila uveljavitev logoterapije s prinosom znanstvenega dokaza za veljavnost njenega glavnega izreka, ki pravi, da gre dobra *izpolnitev notranjega smisla* vzporedno z dobrim duševnim zdravjem in obratno.

Že leta 1972 je bila izdana zgodovina razvoja logo-testa in njegovih znanstvenih *stranskih produktov* (verifikacija skupno 49 logoterapevtskih tez) v knjigi *Der Wille zum Sinn* (Volja do smisla) V. E. Frankla kot dopolnilen prispevek Elisabeth S. Lukas (1986, Huber Verlag, Bern, 3 naklade). V 80-ih letih se je vendar nakopičilo povpraševanje po logo-testu, da ga je bilo končno nujno objaviti.

2.2.1.3. Povzetek

Štirje delovni cilji, ki so bili za logo-test že v začetku postavljeni, so doseženi:

1) Razlikuje (signifikanto na 1% ravni napak) med psihično zdravimi in psihično obolnimi osebami in omogoča veljavne izjave o njihovi usmeritvi smisla. Glede na to visoko korelira z zunanjim kriterijem *splošna psihohigiena* ($r = 0,77$), vendar ne s spremenljivko "zavest uspeha" ($r = 0,10$), ki podpira Franklovo shemo prekrizanih niti.

2) Pri psihično obolelih osebah je večja razpršitev kot pri psihično zdravih, kar ustreza teoriji logoterapije, da so tudi v situacijah trpljenja dane možnosti *izpolnitve notranjega smisla* preko pozitivnega pristopa.

3) Ima tudi točko *Cut-Off* za vse starostne skupine, ki dopušča diagnozo *eksistencialne frustracije* oziroma *noogena nevroza*, kar je terapevtsko in prognostično ustrezno.

4) Je enodimenzionalen - zanesljiv in z ozirom na spole homogen.

2.3. OPIS SPREMENLJIVK

2.3.2. Skupine

E1 - Prvo eksperimentalno skupino sestavlja 82 vzgojiteljic iz različnih vzgojnovarstvenih ustanov po Sloveniji (Krško, Leskovec, Brežice, Dobova, Kostanjevica, Tolmin, Most na Soči, Bovec).

E2 - Drugo eksperimentalno skupino sestavlja 12 vzgojiteljic, ki so že peto leto vključene v "Skupino za izobraževanje in osebnostno rast".

2.3.3. Izobrazba

Glede na izobrazbo smo vzgojiteljice razdelili na štiri skupine. Za opravljanje poklica vzgojitelj predšolskih otrok je predpisana srednja izobrazba. V zadnjih letih pa je že spremenjen izobraževalni program, ki predpisuje višjo izobrazbo. Tako imamo sedaj situacijo, ko je le nekaj vzgojiteljic končalo višjo izobrazbo, ostale pa si jo pridobivajo ob delu. Izobrazbo smo razdelili na:

1. srednja izobrazba

2. srednja, vpisana višja izobrazba
3. višja izobrazba
4. višja, vpisana visoka izobrazba

2.3.4. Starost

V raziskavo so bile vključene vzgojiteljice v starosti od 22 let do 54 let, torej od začetnic do vzgojiteljic neposredno pred upokojitvijo. Povprečna starost je znašala 32 let.

2.3.5. "Skupina za izobraževanje in osebnostno rast" (E2)

2.3.5.1. Namen skupine

Skupina je nastala iz potreb vzgojiteljic, ki niso bile zadovoljne s svojim poklicnim delom zaradi občutkov praznine, nezadovoljstva z osebnim življenjem, ali pa so želele napredovati v svoji osebnostni rasti.

Namen dela skupine je oblikovati in živeti smiselno življenje z ustvarjanjem ustvarjalnih in doživljajskih vrednot, ali pa zavzeti stališče v situacijah, ki jih ni mogoče spremeniti.

2.3.5.2. Teoretična izhodišča

Teoretično izhodišče predstavlja Franklova logoterapija s svojo tridimenzionalno razdelitvijo človekove osebnosti. Poleg telesne in duševne dimenzije je Frankl dodal še duhovno dimenzijo, ki je po definiciji dimenzija človekove svobode in zaradi tega ne podleže determinističnim zakonitostim. Po Franklu pa svoboda ne pomeni svobode od različnih telesnih in duševnih okoliščin, ne gre torej za svobodo od nečesa, temveč za svobodo za nekaj, o svobodnem stališču nasproti vsem razmeram. Vsak človek je edinstven in nenadomestljiv in ima zato tudi posebne možnosti in zahteve, ki so namenjene samo njemu. Tudi možnost, da nekaj storimo v zvezi z določeno situacijo, je edinstvena - če je ne izkoristimo, je izgubljena za vedno.

2.3.5.3. Sestava in potek dela skupine

Skupina je začela s svojim delom pred petimi leti. Ves čas je polodprtega tipa. Prvi dve leti je bilo vključenih sedem vzgojiteljic, potem pa so se pridružile še štiri. Prvi dve leti je bilo tudi največ odhodov in novih prihodov v skupino. Sedaj šteje skupina 12 članov. Sestanek skupine je enkrat mesečno, po delu. Sestanki trajajo dve uri.

V skupini je deset vzgojiteljic in dve specialni pedagoginji. Ena ima srednjo izobrazbo, dve sta vpisani na višjo vzgojiteljsko šolo, osem jih že ima višjo šolo in ena je vpisana na visoko šolo.

2.3.5.4. Oblika dela skupine

Dr. Lukasova je v svoji psihoterapevtski praksi razvila novo obliko skupinske psihoterapije, ki jo je imenovala dereflokturna skupina. Pred sabo je imela predstavo skupine ljudi, ki so bili obremenjeni s svojimi problemi, ki pa bi po skupinskem sestanku odšli veselih obrazov, kar bi bilo mogoče le na ta način, da predhodno niso neprestano in izključno brskali po svojih napakah in govorili samo o težavah, ampak bi v skupini morala prevladovati opogumljanje in radost. Duhovno osredotočanje na

pozitivne elemente zunanjega sveta je praktično v nasprotju z nezdravo hiperrefleksijo nad samim seboj in svojo situacijo, ki lahko prinese samo strah in slabi afektivno stanje. Čim več v zunanjem svetu opazimo pozitivnih elementov, tem več doživljamo tudi pozitivnih afektov, organizmu pa ostane na razpolago več moči za telesno in duševno zdravje. Namen derefleksorne skupine je bilo tudi ohraniti prednosti skupinske psihoterapije in se izogniti njihovim slabostim.

Značilnosti skupinske psihoterapije v primerjavi z rezultati derefleksorne skupine:

1. Člani skupine spoznajo, da imajo tudi drugi podobne probleme kot oni; člani derefleksorne skupine pa so se naučili, da drugi ljudje obvladujejo probleme, da se navkljub problemom lahko smeji, da v mračnih obdobjih obstajajo tudi trenutki radosti.

2. Potreba, da pred drugimi nemoteno govorijo o lastnih težavah in se tako osvobodijo zavrtosti; člani derefleksorne skupine so se znašli pred potrebo, da pred drugimi govorijo o pozitivnem v svojem življenju, in se tako učili, da iščejo in najdejo pozitivno. Vzporedno s tem pa so seveda reducirali tudi zavrtosti.

3. Vadenje *reševanja problemov*, kar dosežejo tako, da poskušajo ponuditi svoj predlog rešitve problema; v derefleksorni skupini so prav tako vadili, in sicer *neproblematična*, nedotaknjena življenjska področja razširili in jih napolnili s smislom. Da so se ob tem nekatere rešitve pojavile same od sebe je bil zopet vzporedni učinek, vsekakor pa niso bile ponujene nobene rešitve problemov. Če je do reševanja problemov prišlo, ga je posameznik našel sam in s tem postal vzor drugim, da so svoje probleme prav tako reševali sami.

Vse omenjene značilnosti smo skušali upoštevati tudi pri našem delu skupine.

2.3.5.5. Program dela skupine

Poklici, v katerih strokovno delamo z ljudmi, gradijo svoje delo na človeških izkušnjah, ki jih ljudje prinašajo iz svojih temeljnih skupin; smo pripravljavci, dograjevalci in popravljalci teh njihovih izkušenj. Ne moremo jim dati sreče, le njihovi sreči lahko pomagamo uspešneje rasti. Kolikor bolj prihaja pred nas prazen človek, brez trdnih družinskih, zakonskih, prijateljskih, tovariških in delovnih izkušenj in kolikor manj je jasnih predstav, kakšne so te izkušnje in kako se do njih pride, toliko bolj je naša strokovna in poklicna metodologija jalova (J. Ramovš, 1990a).

Biblioterapija je uporabljena kot kažipot k smislu življenja. Branje se ne uporablja toliko v smislu intelektualnega razpravljanja, temveč kot odskočna deska za osebne uvide. Glede na to je tudi izbor knjig takšen, da se nanašajo na različna področja človekovega življenja in tako pripomorejo k uvidu na doživljajski in miselni ravni.

Človeški duh je ustvarjalen na področju znanosti, umetnosti, religioznosti in medčloveških odnosov. V znanosti in umetnosti imamo objektiviranih in ohranjenih največ izjemnih človeških doživetij. V obeh primerih namreč neka bolj ali manj vsakdanja pobuda, ki prihaja iz okolja ali samega ustvarjalca, izzove izjemno doživetje. To doživetje pa je bistvo ustvarjalnega dela.

Delo skupine poteka po naslednjem programu:

- Vsak mesec je potrebno preštudirati eno strokovno knjigo in napisati svoja razmišljanja glede na lastno delo.
- Seznanjamo se s tekočo novejšo literaturo, članki v strokovnih časopisih in revijah.
- Čitanje knjig z različnih področij - leposlovna, filozofska, sociološka literatura, za kultiviranje duševnosti posameznika; pisanje utrinkov članov skupine ob prebranih knjigah.

- V skupini se učimo tudi intelektualno in socialno razpravljati; prvo je pridobivanje novih razumskih spoznanj in znanja, drugo pa sprejemanje celostnih življenjskih izkušenj ali spreminjanje svojega doživljanja in ravnanja. V ta namen pišejo člani spise, ki se nanašajo na osebno in poklicno delo.

- Sestanek skupine je povezan z logoterapevtskimi spoznanji, v obliki predavanj ali komentarjev ob posameznih delih, vodje skupine.

3. REZULTATI IN DISKUSIJA

3.1. STATISTIČNA ANALIZA REZULTATOV RAZISKAVE

Rezultati so obdelani na osebem računalniku s pomočjo statističnega paketa CSS/3. Pomembni rezultati so v tabelah poudarjeni (odebeljeni). Prvo eksperimentalno skupino sestavlja 82 oseb, drugo eksperimentalno skupino pa 12 oseb (N=94).

Aritmetična sredina logo-testa znaša 12,17 s standardno deviacijo 3,51, kar kaže, da je vzorec normalen. Pri PIL-testu pa je vrednost aritmetične sredine 118,83 in standardne deviacije 6,17, kar je nekoliko nad povprečjem, vendar pričakovan rezultat, saj gre za skupino, ki je bila podvržena logoterapevtskemu tretmanu.

3.1.1. Struktura logo-testa

Strukturo logo-testa smo preverjali s faktorsko analizo. S faktorsko analizo ugotavljamo latentne spremenljivke (faktorje), ki pojasnjujejo korelacije med manifestnimi spremenljivkami.

Tabela 3.1 kaže lastne vrednosti izločenih faktorjev, odstotek pojasnjene variance v korelacijski matriki manifestnih spremenljivk in komulativni odstotek pojasnjene variance. Faktorska analiza je izločila osem faktorjev z lastnimi vrednostmi, višjimi od 1 (po Kaiserjevem kriteriju).

TABELA 3.1

css/3:			
Faktorska analiza	lastne vrednosti		
faktorji	(N oseb = 94)		
	r: enostavne vrednosti	r: relativne vrednosti	r: kumul. vrednosti
FACTOR01	3.872540	.168371	.168371
FACTOR02	3.043314	.132318	.300689
FACTOR03	2.104895	.091517	.392206
FACTOR04	1.877982	.081651	.473858
FACTOR05	1.562051	.067915	.541773
FACTOR06	1.358639	.059071	.600844
FACTOR07	1.144775	.049773	.650617
FACTOR08	1.130654	.049159	.699776
FACTOR09	.982392	.042713	.742489
FACTOR10	.928702	.040378	.782867
FACTOR11	.867665	.037725	.820592
FACTOR12	.726475	.031586	.852177
FACTOR13	.666390	.028973	.881151
FACTOR14	.626867	.027255	.908406
FACTOR15	.499347	.021711	.930117

V celotni matriki 23 spremenljivk vseh osem izločenih faktorjev pojasnjuje 70% variance.

Iz tabele 3.1 je razvidno, da je znatnejša razlika v lastnih vrednostih in pojasnjeni varianci izločenih faktorjev med prvimi štirimi faktorji in ostalimi. Zato smo posebej izločili tudi prve štiri faktorje, ki pojasnjujejo 47% celotne variance. V nadaljnjem opisu rezultatov interpretacij se naslanjamo predvsem na te štiri faktorske dimenzije. Podobno izstopata po lastnih vrednostih in pojasnjeni varianci prva dva faktorja, zato je smiselno upoštevati tudi dvofaktorske solucije faktorske analize. Ta dva faktorja pojasnjujeta 30% pojasnjene variance.

S faktorsko analizo smo ugotovili, da vseh osem faktorjev pojasnjuje 70% variance. Posebej smo izločili prve štiri faktorje, ki pojasnjujejo dobrih 47% celotne variance.

Omenjeni faktorji potrjujejo osnovno zgradbo logo-testa, kjer se postavke prvega dela testa nanašajo na *smiselne dejavnike* človekovega življenja in katere je Lukasova razvrstila v devet vsebinskih kategorij:

1. Lastno blagostanje	6. Interes
2. Samouresničevanje	7. Doživetje
3. Družina	8. Služenje prepričanju
4. Glavna zaposlitev	9. Življenjska stiska
5. Družabnost	

V naši raziskavi so bile postavke iz prvega dela logo-testa, logo1 najbolj nasičene s faktorjem F2, ki smo ga imenovali *življenjska angažiranost* in opisuje *smiselne dejavnike* človekovega življenja.

Faktor F3, ki smo ga imenovali *življenjska orientacija*, pa je najbolj nasičeni drugi del logo3, ki se prav tako nanaša na *izpolnitev notranjega smisla* ter pristopa k dobrim ali slabim življenjskim pojmom.

S faktorjem F4, ki smo ga imenovali *preusmeritev* pa je nasičen tako logo1 kot logo2, saj gre v obeh primerih za preusmerjanje na bolj smiselne življenjske odločitve in ravnanja.

Faktor F1 smo imenovali *življenjska neizpolnjenost*. Z njim so najbolj nasičene postavke logo2, ki se nanašajo na *eksistencialno frustracijo* (agresijo, regresijo, nadkompenzacijo, reakcijo bega, nevrozo, depresijo, pri čemer je samo eden od teh frustracijskih učinkov enak pozitivnemu premagovanju, pripravljenosti, razumno se sprijazniti z dano situacijo, oziroma popraviti na njej, kar je popraviti mogoče.) Tudi ta faktor je potrdil osnovno zgradbo logo-testa, v katerem postavke iz logo2 merijo eksistencialno frustracijo.

3.1.2 Korelacije logo-testa in njegovih postavk s skupino, starostjo in izobrazbo

Naslednje vprašanje, ki nas je zanimalo, je povezava logo-testa in njegovih postavk s populacijo eksperimentalnih skupin, s starostjo in stopnjo izobrazbe. Korelacije služijo za vpogled v povezavo med posameznimi podtesti logo-testa s skupinami, starostjo in izobrazbo vzgojiteljic (tabela 3.2).

TABELA 3.2

css/3:	Korelacije r(x,y) N. oseb = 94		
Spremenljivke	SKUPINE	STAROST	IZOBRAZ
VSOTA	-.0916	.0740	-.1903
LOGO1	-.0421	.0287	-.1374
LOGO11	.1986	-.1576	.2913
LOGO12	-.1256	.1595	-.2074
LOGO13	.2352	-.0829	.1123
LOGO14	.1351	-.2371	.1062
LOGO15	-.1102	-.0112	-.0981
LOGO16	-.1054	.1319	-.2850
LOGO17	-.0806	-.0139	-.0718
LOGO18	-.1701	.2444	-.1875
LOGO19	.0147	-.0308	-.0160
LOGO2	-.1050	.0544	-.1213
LOGO21	-.0311	.1522	-.0311
LOGO22	-.0000	-.1909	-.0321
LOGO23	-.0083	-.0659	.0351
LOGO24	.0035	-.0009	-.0421
LOGO25	.1238	.1354	-.0875
LOGO26	-.1983	.1540	-.2120
LOGO27	-.1452	.2336	-.1514
LOGO32A	.1300	-.0152	.1756
LOGO32B	.1172	.1245	.2363
LOGO33A	-.1870	-.0655	-.2662
LOGO33B	-.2560	.0442	-.3497

V tabelah so pomembni rezultati poudarjeni.

Korelacija je pomembna, če je $r > 0,20$ in to pomeni:

a) Korelacija med skupinami in podtesti logo-testa je pomembna pri logo13 in logo33B; obe skupini sta na ti dve postavki odgovarjali homogeno. Pri logo13 je E2 odgovarjala v pozitivni smeri, pri 33B pa v negativni.

To pomeni, da so osebe v E2 v povprečju dobile več točk v postavki logo13: *V zavetju doma, v družinskem krogu se dobro počutim, rada bi pripomogla k temu, da bi tudi otrokom omogočila ustrezno podlago.* Osebe v E2 na to postavko izražajo manjšo stopnjo smiselnosti. Nasprotno pa so te osebe po postavki logo33B, kjer gre za odkritje pozitivnih pristopov k dobrim ali slabim življenjskim pogojem, pokazale večjo stopnjo smiselnosti. Vendar so dobljene korelacije, čeprav statistično pomembne, nizke. Razlika med skupinami in postavkami logo-testa je torej majhna.

b) Korelacija med starostjo in podtesti logo-testa pa je pomembna pri logo14, logo18 in logo27, kar pomeni, da je vsaka starostna skupina na ta vprašanja odgovarjala homogeno. Rezultat pri logo14: *V mojem poklicnem delu, ki ga trenutno opravljam ali si ga oblikujem, najdem resnično izpolnitev* pomeni, da so starejše vzgojiteljice nagibale k nižjim odgovorom (odgovorom, bližjim 0), kar zopet pomeni pri starejših več smisla oziroma izpolnitve v njihovem poklicu.

Pri logo18 je ravno nasprotno. Starejše vzgojiteljice ne verjamejo ali pa so nedoločene do religiozne ali politične volje v službi napredka. Rezultat pri logo27 pa lahko interpretiramo v smislu, da starejše vzgojiteljice nagibajo k misli, da bi pred obličjem smrti morale reči, da ni bilo vredno živeti.

c) Korelacija med izobrazbo in podtesti logo-testa je prav tako pomembna pri logo11 in logo32B v pozitivni smeri, medtem ko je pri logo12, logo16, logo26, logo33A in logo33B negativna korelacija, kar pomeni, da pri vzgojiteljicah, ki imajo višjo izobrazbo, težijo odgovori k bolj smiselni orientaciji v življenju.

Iz tabele 3.3 je razvidno, da obstaja visoka korelacija med skupino in izobrazbo in sicer ima druga skupina E2 višjo izobrazbo. Ob tem pa je potrebno poudariti, da so si skoraj vse vzgojiteljice pridobile za eno stopnjo višjo izobrazbo v času obiskovanja *Skupine za izobraževanje in osebnostno rast*.

TABELA 3.3

css/3:	Korelacije $r(x,y)$ N. oseb = 94		
Spremenljivke	STAROST	IZOBRAZ	SKUPINE
STAROST	1	-.0975	-.2964
IZOBRAZ	-.0975	1	.5378
SKUPINE	-.2964	.5378	1

Prav tako je pomembna korelacija med skupino in starostjo. V E2 so vzgojiteljice mlajše.

Obstaja tudi pomembna korelacija med postavkami logo-testa in obema skupinama. Dobljene korelacije pa so nizke, zato je razlika med skupinama majhna, kar lahko razložimo z majhnim številom oseb v E2; kakor je razvidno iz kvalitativnih podatkov, se je skoraj polovica oseb odločila za delo v *Skupini za izobraževanje in osebnostno rast* tudi zaradi občutij praznine na osebnem in poklicnem področju. Kljub daljši obravnavi, je ta predhodna razlika vplivala in zmanjšuje razlike med skupinama.

3.1.3. Razlike med obema skupinama

Eno izmed glavnih vprašanj raziskave so razlike med obema skupinama. Prvo skupino (E1) je sestavljala skupina vzgojiteljic, ki ni opravila logoterapevtske obravnave, drugo skupino (E2) pa je sestavljala skupina vzgojiteljic, ki je bila vključena v logoterapevtsko obravnavo v *Skupini za izobraževanje in osebnostno rast*. Razlike med obema skupinama smo ugotavljali z multivariantno analizo variance. S to metodo ugotavljamo pomembnost razlik med več skupinami pri več spremenljivkah.

Tabela 3.4 kaže razlike med obema skupinama (E1 in E2) in posameznimi postavkami prvega dela logo-testa.

TABELA 3.4

css/3:		GLAVNI UČINEK: SKUPINE 1-SKUPINE (N oseb = 82+12)		
Odvise spremlj.	Srednji kvadrat	Napaka	F(df1,2)	
			1,92	p
LOGO12	.398547	.270414	1.473843	.227848
LOGO13	.211901	.039325	5.388478	.022479
LOGO11	1.294283	.342546	3.778422	.054973
LOGO14	1.012325	.591795	1.710602	.194166
LOGO15	.224183	.198303	1.130503	.290451
LOGO16	.591982	.573237	1.032701	.312190
LOGO17	.099637	.165430	.602292	.439696
LOGO18	2.017646	.735817	2.742049	.101147
LOGO19	.017298	.865677	.019982	.887896

Najprej smo ugotavljali pomembnost razlik med dvema skupinama (E1 in E2) in posameznimi postavkami logo-testa.

Pri testnem delu logo1 obstajajo pomembne razlike pri logo13, na meji pomembnosti pri logo11, tendenca k pomembnosti pa se kaže tudi pri logo18. Ti rezultati se ujemajo s korelacijskimi rezultati (glej tabelo 3.2 v prejšnjem poglavju).

V postavki logo13: *V zavetju doma, v družinskem krogu se dobro počutim, rada bi pripomogla k temu, da bi tudi otrokom omogočila ustrezno podlago* pri E2 tudi več negativnih oziroma manj smiselnih odgovorov kot E1.

Prav tako v postavki logo11: *Če sem iskrena, imam najraje prijetno, mirno življenje brez velikih težav, z zadostno finančno zaslombo* več negativnih odgovorov pri E2. Pri logo18, ki se glasi: *Verjamem v religiozno ali politično nalogo v službi napredka in sem ji na razpolago*, pa je več negativnih odgovorov pri E1, kar pomeni več smiselnih odgovorov pri E1.

Tabela 3.5 prikazuje, da je v celoti razlika med obema skupinama na meji pomembnosti, saj se E1 in E2 v prvem delu logo-testa (logo1) med seboj pomembno razlikujeta samo v dveh postavkah.

TABELA 3.5

css/3:		GLAVNI UČINEK: SKUPINE 1-SKUPINE (N oseb = 82+12)	
Test	Vrednost	p	
Wilks' Lambda	.827993	.057176	
Rao R Form 2 (9,84)	1.938906		
Pillai-Bartlett Trace	.172007	.057176	
V (9,84)	1.938905		

Tabela 3.6 prikazuje pomembnost razlik med skupinama E1 in E2 in posameznimi postavkami logo2.

TABELA 3.6

css/3: GLAVNI UČINEK: SKUPINE 1-SKUPINE (N oseb = 82+12)				
Odvise spremlj.	Srednji kvadrat	Napaka	F(df1,2)	
			1,92	p
LOGO2	2.878565	2.809252	1.024673	.314068
LOGO21	.019071	.214409	.088947	.766192
LOGO22	0.000000	.342391	0.000000	1.000000
LOGO23	.002119	.333002	.006363	.936593
LOGO24	.000389	.346434	.001124	.973334
LOGO25	.358113	.250155	1.431565	.234584
LOGO26	.960084	.255059	3.764163	.055425
LOGO27	.350285	.176697	1.982410	.162507

V testnem delu logo2 obstaja na meji pomembnosti razlika pri logo26. Postavka, ki se glasi: *Impulz nemira, ki se vsiljuje proti vašemu preudarku in povzroča mučno nezainteresiranost do vsega, kar se vam ponuja*, se pri E1 pojavi večkrat v pritrdilni obliki kot pri E2.

Tabela 3.7 kaže, da gledano logo2 v celoti, razlika med skupinama ni pomembna.

TABELA 3.7

css/3: GLAVNI UČINEK: SKUPINE 1-SKUPINE (N oseb = 82+12)		
Test	Vrednost	p
Wilks' Lambda	.922453	
Rao R Form 2 (8,85)	.893197	.525958
Pillai-Bartlett Trace	.077562	
V (8,85)	.893391	.525800

Tabela 3.8 prikazuje pomembnost razlik med skupinama E1 in E2 s posameznimi postavkami logo3.

TABELA 3.8

css/3: GLAVNI UČINEK: SKUPINE 1-SKUPINE (N oseb = 82+12)				
Odvise spremlj.	Srednji kvadrat	Napaka	F(df1,2)	
			1,92	p
LOGO2	2.878565	2.809252	1.024673	.314068
LOGO32A	.999134	.631716	1.581619	.211711
LOGO32B	.432451	.337575	1.281052	.260645
LOGO33A	1.729802	.518779	3.334374	.071090
LOGO33B	2.169866	.336382	6.450597	.012769

V testnem delu logo3 obstaja pomembna razlika pri logo33B in kaže tendenco k pomembnosti pri logo33A. Postavki merita *kontinuiteto smisla in pristop k dobrim ali*

slabim življenjskim situacijam in pri E2, v obeh primerih težijo k bolj smiselni orientaciji in smiselnejšemu pristopu v življenju kot v E1.

Tabela 3.9 kaže, da se glede na logo3 v celoti razlika med skupinama samo približuje pomembnosti.

TABELA 3.9

css/3:	GLAVNI UČINEK: SKUPINE 1-SKUPINE (N oseb = 82+12)	
Test	Vrednost	p
Wilks' Lambda	.909851	
Rao R Form 2 (4,89)	2.204555	.074844
Pillai-Bartlett Trace	.090149	
V (4,89)	2.204541	.074845

3.1.4. Razlike glede na izobrazbo

Z drugim delom multivariantne analize pa smo ugotavljali pomembnost razlik posameznih postavk logo-testa glede na izobrazbo vzgojiteljic. Tabela 3.10 prikazuje pomembnost razlik med posameznimi postavkami logo1 in izobrazbo vzgojiteljic.

TABELA 3.10

css/3:	GLAVNI UČINEK: IZOBRAZ 1-IZOBRAZ (N oseb = 94)			
		F(df1,2)		
Odvisne sprem.	Srednji kvadrat	Napaka	3,90	p-nivo
LOGO11	2.015652	.297350	6.778711	.000358
LOGO12	.405019	.267350	1.514935	.216050
LOGO13	.030442	.041538	.732861	.535078
LOGO14	.856968	.587628	1.458351	.231266
LOGO15	.060515	.203184	.297836	.826872
LOGO16	1.531724	.541496	2.828690	.042934
LOGO17	.124332	.166068	.748678	.525925
LOGO18	2.491433	.691539	3.602740	.016459
LOGO19	.273063	.876005	.311714	.816864

Obstajajo pomembne razlike med izobrazbo in logo11, logo16 in logo18.

Pri postavki logo11: *Če sem iskrena, imam najraje prijetno, mirno življenje brez velikih težav, z zadostno finančno zaslombo* bi to pomenilo, da so bolj pritrdilne odgovore dajale vzgojiteljice s srednjo izobrazbo, nato z višjo in potem s srednjo, vpisano višjo izobrazbo.

Pri postavki logo 18: *Verjamem v religiozno ali politično nalogo ali nalogo v službi napredka in sem ji na razpolago* pa je največ pritrdilnih odgovorov pri vzgojiteljicah s srednjo, vpisano višjo izobrazbo, nato z višjo in nazadnje s srednjo izobrazbo.

Pri postavki logo16: *Obstaja strokovno področje, ki me posebno zanima, na katerem bi vedno rada pridobivala znanje in s katerim se bom ukvarjala, kakor hitro bom imela čas* pa je največ pozitivnih odgovorov pri vzgojiteljicah z višjo izobrazbo, nato s srednjo, vpisano višjo, in nazadnje s srednjo izobrazbo.

Tabela 3.11 kaže, da obstaja pomembna razlika med prvim delom logo-testa, logo1 v celoti in izobrazbo vzgojiteljic.

TABELA 3.11

css/3: GLAVNI UČINEK: IZOBRAZ 1- IZOBRAZ (N oseb = 94)		
Test	Vrednost	p
Wilks' Lambda	.575366	
Rao R (24,241)	1.853051	.008183
Pillai-Bartlett Trace	.495764	
V (24,295)	1.847721	.008246

Tabela 3.12 prikazuje pomembnost razlik med postavkami logo2 in izobrazbo vzgojiteljic.

TABELA 3.12

css/3: GLAVNI UČINEK: IZOBRAZ 1-IZOBRAZ (N oseb = 94)				
Odvise spremlj.	Srednji kvadrat	Napaka	F(df1,2)	
			3,90	p
LOGO2	1.615053	2.849829	.566719	.638358
LOGO21	.031560	.218333	.144551	.932921
LOGO22	.267949	.341068	.785615	.505024
LOGO23	.059561	.338440	.175986	.912403
LOGO24	.945908	.322607	2.932077	.037767
LOGO25	.112575	.255940	.439849	.725053
LOGO26	.457228	.256154	1.784976	.155690
LOGO27	.127128	.180278	.705176	.551390

Obstaja pomembna razlika med izobrazbo in logo24.

Pri postavki logo24: *Odpor do obremenjevanja, z globokimi in morebiti neprijetnimi mislimi o vašem početju in delovanju* je največ pritrdilnih odgovorov pri vzgojiteljicah s srednjo, vpisano višjo izobrazbo, nato s srednjo izobrazbo in na koncu z višjo izobrazbo.

Tabela 3.13 kaže, da ne obstaja pomembna razlika med drugim delom logo-testa, logo2 v celoti in izobrazbo vzgojiteljic.

TABELA 3.13

css/3: GLAVNI UČINEK: IZOBRAZ 1- IZOBRAZ (N oseb = 94)		
Test	Vrednost	p
Wilks' Lambda	.762813	
Rao R (24,241)	.983865	.488270
Pillai-Bartlett Trace	.254959	
V (24,255)	.986849	.484073

Tabela 3.14 prikazuje pomembnost razlik med logo3 in izobrazbo vzgojiteljic.

TABELA 3.14

css/3:		GLAVNI UČINEK: IZOBRAZ 1-IZOBRAZ (N oseb = 94)		
		F(df1,2)		
Odvise spremlj.	Srednji kvadrat	Napaka	3,90	p
LOGO32A	.971058	.624487	1.554968	.205864
LOGO32B	.951581	.318162	2.990866	.035111
LOGO33A	3.062093	.447457	6.843320	.000332
LOGO33B	1.967209	.302393	6.505469	.000493

Obstaja pomembna razlika med izobrazbo vzgojiteljic in logo33B, logo33A ter logo32B.

Logo33B pomeni, da so glede *pristopa k življenjskim situacijam, glede na dobre in slabe okoliščine* najboljši pristop pokazale vzgojiteljice s srednjo, vpisano višjo izobrazbo, nato z višjo in nazadnje s srednjo izobrazbo.

Logo33A pa je pokazal, da so na *kontinuiteti smisla* najbolj smiselno orientirane vzgojiteljice s srednjo, vpisano višjo izobrazbo, nato vzgojiteljice z višjo in nazadnje s srednjo izobrazbo.

Pri logo32B je bilo treba izmed treh primerov podati odgovor, katera ženska najbolj trpi. Rezultat, ki smo ga dobili v našem primeru, je pokazal, da so največ pravih odgovorov dale vzgojiteljice s srednjo izobrazbo, enako pa so odgovarjale vzgojiteljice s srednjo, vpisano višjo, in višjo izobrazbo.

Tabela 3.15 kaže, da obstaja pomembna razlika med tretjim delom logo-testa, logo3 v celoti in izobrazbo.

TABELA 3.15

css/3:		GLAVNI UČINEK: IZOBRAZ 1- IZOBRAZ (N oseb = 94)	
Test	Vrednost	p	
Wilks' Lambda	.674250		
Rao R (12,230)	3.085356	.000458	
Pillai-Bartlett Trace	.350478		
V (12,267)	2.943221	.000730	

4. ZAKLJUČNA INTERPRETACIJA

4.1. POVZETEK FAKTORSKE ANALIZE LOGO-TESTA

S faktorsko analizo smo ugotovili, da vseh osem izločenih faktorjev pojasnjuje 70% variance. Posebej smo interpretirali štiri faktorje, ki pojasnjujejo 47% variance.

Z F1, ki smo ga imenovali *življenjska neizpolnjenost*, so najbolj nasičene postavke logo2, ki se nanašajo na "eksistencialno frustracijo".

Z F2, ki smo ga imenovali *življenjska angažiranost*, pa so najbolj nasičene postavke iz logo1, ki predstavljajo "smiselne dejavnike" človekovega življenja.

Z F3, ki smo ga imenovali *življenjska orientacija*, pa je najbolj nasičen drugi del logo3, ki razlikuje med *zvestavo uspeha* in *izpolnitvijo notranjega smisla* ter odkritjem pozitivnih pristopov k dobrim ali slabim življenjskim pogojem.

Z F4, ki smo ga imenovali *preusmeritev*, pa je nasičen tako logo1 kot logo2.

Omenjeni faktorji potrjujejo osnovno strukturo zgradbe logo-testa, kjer se postavke prvega dela testa nanašajo na smiselne dejavnike človekovega življenja in so tudi v povezavi s tretjim delom testa, ki se nanaša na izpolnitev življenjskega smisla in pristopa k dobrim ali slabim življenjskim pogojem.

Drugi del testa pa sestavljajo postavke, ki merijo eksistencialno frustracijo, in tudi tu se naši rezultati ujemajo z Lukasovo in drugimi avtorji, ki so uporabili logo-test kot zanesljiv meritveni instrument *izpolnitve notranjega smisla* ter na drugi strani njegovo negacijo *eksistencialno frustracijo*.

4.2. POVZETEK MULTIVARIANTNE ANALIZE ODNOSOV LOGO-TESTA DO OSEBNOSTNIH SPREMENLJIVK (skupine, izobrazbe, starosti)

Multivariantna analiza logo-testa je pokazala:

a) Najprej smo ugotavljali razlike med obema skupinama (E1 - slučajno izbrane vzgojiteljice, E2 - vzgojiteljice, ki se izobražujejo v *Skupini za izobraževanje in osebnostno rast*) in prvim delom logo-testa, logo1. Skupini se med seboj pomembno razlikujeta. Skupina E1 je v tem delu dajala več smiselnih odgovorov k orientaciji v življenje kakor E2. V drugem delu logo-testa, logo2 v celoti, razlika med skupinama ni pomembna. Glede na posamezni podtest logo2 pa je E1 dajala več odgovorov, ki kažejo na eksistencialno frustracijo. Glede na tretji del logo-testa, logo3 v celoti, se razlika med skupinama približuje pomembnosti. Skupina E2 teži k bolj smiselni orientaciji in smiselnejšemu pristopu glede na dobre in slabe življenjske okoliščine.

b) Z drugim delom multivariantne analize pa smo ugotavljali pomembnost razlik glede na izobrazbo. Rezultat je pokazal, da obstaja pomembna razlika med prvim delom logo-testa, logo1 v celoti in izobrazbo. In sicer se vzgojiteljice z višjo in končano srednjo, vpisano višjo izobrazbo nagibajo k življenjskemu področju, ki bi jih angažiralo v smislu pridobivanja znanj in izpolnjevanja nalog v službi napredka, vzgojiteljice s srednjo izobrazbo pa nagibajo k življenju brez velikih težav. Glede drugega dela logo-testa, logo2 v celoti, ne obstaja pomembna razlika. Pri posameznem podtestu, kjer se je razlika pokazala statistično pomembna, so vzgojiteljice s srednjo, vpisano višjo izobrazbo izrazile večji odpor do obremenjevanja z neprijetnimi mislimi o njihovem počutju in delovanju kot vzgojiteljice z višjo izobrazbo. V tretjem delu logo-testa (logo3) v celoti pa obstaja pomembna razlika med logo3 in izobrazbo vzgojitelja.

Najbolj smiselno orientacijo in pristop k reševanju življenjskih vprašanj imajo vzgojiteljice s srednjo, vpisano višjo izobrazbo (iz E2), enako z višjo in nazadnje s srednjo izobrazbo.

Tudi diskriminantna analiza je samo potrdila zgoraj navedene rezultate. Osnovni namen naloge, izmeriti strukturo multivariantno analizo spremenljivk, ki merijo občutja življenjske smiselnosti, je s tem dosežen.

Ugotovili smo, da obstaja pomembna statistična razlika med obema skupinama (E1 in E2) glede na postavke logo-testa, in prav tako, da obstaja pomembna razlika glede na izobrazbo in občutja življenjske smiselnosti, kar je podkrepilo naše petletno delo v *Skupini za izobraževanje in osebnostno rast*, kjer so si vzgojiteljice pridobile tako izobrazbo kot smiselno orientacijo v njihovem življenju, kar pa je bolje interpretirano v kvalitativno-klinični analizi dela skupine. Ugotavljali smo tudi odvisnost različnih vidikov življenjskega smisla od osebnostnih dejavnikov. Ugotovili smo, da je starost

pomemben dejavnik, saj so starejše vzgojiteljice našle bolj smiselno izpolnitev, kar je zopet v skladu z osnovno predpostavko logo-testa, da s starostjo naraščajo smiselne orientacije v življenje. Glede spola sta bili skupini homogeni, zato ni bilo smiselno ugotavljati odvisnosti.

4.3. POVZETEK KVALITATIVNE INTERPRETACIJE

Namesto zaključka bo tukaj prikazanih nekaj utrinkov članic skupine, kateri odražajo njihovo pozitivno naravnost na življenje in delo. Osnovni namen skupine - izkoristiti človekove potenciale za opravljanje življenjskih nalog in si tako osmisliti življenje - je s tem dosežen. Z delom v skupini smo se tudi izognili nevarnosti, ki je pretila nekaterim članicam, in sicer eksistencialnemu vakuumu, katera osnovna značilnost je življenjska praznina posameznika. Kakšen daljnoročni pomen ima to za njihovo osebno in poklicno delo, lahko aproksimativno izračunamo. V obdobju tridesetletnega dela bi to pomenilo približno od 7000 do 9000 otrok, ki bi imeli predane, zadovoljne in izobražene vzgojiteljice.

Citati

Na koncu bi skupino primerjala z dispozicijami, ki jih človek prinese na svet, in če le-te naletijo na ugodno okolje, se razvijejo v sposobnosti. Ravno tako je delo v skupini razvilo pri meni tisto, kar je bilo skrito in se je ravno zaradi ugodnega vpliva okolje-skupina razvilo.

Ne doživljam več brezciljnih popoldnevov, večerov. Življenje ima zame večji smisel. Vem, da nekaj delam, in čutim, da je prav tako. Ko odhajam iz te majhne, a tople sobice, se počutim lažja, a potešena z novim znanjem.

V sebi sem bila trdno odločena, da bom zmogla vse, kar mi je naloženo, hotela sem ozdraviti. Nisem še zdrava, vendar me močna volja spremlja tudi doma.

Začela se je moja nova pot, pot novih spoznanj, vrednot, drugačnih stališč, začela sem razmišljati o sebi, o otrocih v vrtcu.

Vsako srečanje mi v moje življenje vtke novo moč, željo biti boljša, dobra...

Hočem živeti polno življenje, se izobraževati, delati. To me osrečuje.

Delaj dobro in dobro se ti vrača. Morda v nekoliko manjši obliki, kot ga daješ. Toda saj je vseeno.

Jaz sem človek in jaz človekujem. In koliko odgovornosti je v tem. Koliko možnosti, da tudi jaz nekaj dobrega prispevam.

To, da najdeš svojo jato v življenju, kjer se dobro počutiš, si sprejet, lahko delaš in kjer ne sovražijo nobene druge jate, to je tudi sreča.

Koliko neizčrpnih virov, koliko misli, slutenj obstaja na svetu, za kar se mi še sanja ne. In vse to čaka. Tudi name. Tudi nate. In kakor pravijo: Samo pljuniti je treba v roke.

In mi vzgojitelji bi morali biti najzlahtnejše seme, da bi skupaj z otroki sejali cvetoče rože.

Ko bi ljudje vedeli, kako rada vas imam. In jaz živim tu, med vami.

Mislím, da moraš imeti rad svoje delo in otroke, ki so ti zaupani, in se veliko učiti, da lahko bolj razumeš otroško dušo. Vse je potem lažje in tudi uspehi pridejo kar sami od sebe.

Tisto, kar sem mislila, občutila, lahko delim z nekom in to je zame velika sreča.

LITERATURA

- Crumbaugh, J.C., Maholick L.T. (1972). Eine experimentelle Untersuchung im Bereich der Existenzanalyse. Ein psychometrischer Ansatz zu Viktor Frankls Konzept der "noogenen neurose." In N. Petrilowitsch (Eds.) Die Sinnfrage in der Psychotherapie. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Fabry, J.B. (1988). Guideposts to meaning. Discovering What Really Matters. Oakland, New Harbinger Publications.
- Fabry, J.B., Bulka, R.P., Sahakin, W.S. (1979). Logotherapy in Action. New York, Jason Aronson.
- Frankl, V.E. (1977). The Doctor and the Soul: From Psychotherapy to Logotherapy. New York, Vintage Books.
- Frankl, V.E. (1970). Reductionism and Nihilism. In A. Koestler & J.R. Smythies (Eds.) Beyond Reductionism: New Perspectives in the Life Sciences. New York, Macmillan.
- Frankl, V.E. (1985a). Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy. New York, Pocket Books.
- Frankl, V.E. (1985b). Psychotherapy and Existentialism: Selected papers on Logotherapy. New York, Washington Square Press.
- Frankl, V.E. (1981). The Will to Meaning: Foundations and Applications of Logotherapy. New York, New American Library.
- Frankl, V.E. (1971-1986). Psychotherapy für den Laien. Rundfunkvorträge über Seelenheilkunde. Freiburg, Verlag Herder.
- Laengle, A. (1985). Wege zum Sinn. Logotherapie als Orientierungshilfe. München, Serie Piper 289.
- Lukas, E. (1985-1988). Psychologische Seelsorge. Logotherapie- die Wendezu einer menschen-würdigen Psychologie. Freiburg, Verlag Herder.
- Lukas, E. (1986b). Logo-Test. Test zur Messung von innerer Sinnerfüllung und istentieller Frustration. Wien, Verlag Deuticke.
- Musek, J. (1977). Psihologija osebnosti. Ljubljana, Dopisna delavska univerza Univerzum.
- Ramovš, J. (1990a). Doživljanje temeljno človekovo duhovno dogajanje. Ljubljana, Založništvo slovenske knjige.